

CRNOGORSKI SUKOB SA KOMINFORMOM

Jadranka Selhanović

The political conflict between Yugoslavia and the SSSR had its victims – real and symbolic. One of those “victims” was the cult of the Soviet Union and Stalin which had been intensively fostered and formed since 1945. From 1948 the Yugoslav communist regime stopped keeping the cult alive through the institutions which served for shaping public opinion. In Montenegro, the destruction of that cult had more drastic consequences for the fates of many people.

Stvaranje kulta Sovjetskog Saveza i Staljina imalo je, kao što je poznato, svoje izvorište u političkim razlozima. Razlozi koji su uticali na njegovo stvaranje i učvršćivanje, doveli su sredinom 1948. godine do prvih koraka ka njegovoj razgradnji i slabljenju. Politički sukob između Jugoslavije i SSSR-a u potpunosti je promijenio spoljnopolitičku poziciju Jugoslavije, a umnogome i pravac njenog unutrašnjeg razvoja. Kao i svi drugi sukobi, i ovaj je imao svoje žrtve – stvarne ili simboličke. Jedna od tih „žrtava“ bio je i kult Sovjetskog Saveza i Staljina, koji je od 1945. godine intenzivno učvršćivan i stvaran. Od 1948. godine nestaju ideološki i politički razlozi koji su taj kult održavali u javnom životu, i jugoslovenski komunistički režim prestaje da ga preko svojih institucija za oblikovanje svijesti održava u životu. Po prirodi stvari, istu sudbinu taj kult je doživio i u Crnoj Gori.

Sredinom 1948. godine jugoslovenskoj javnosti prvi put je saopšteno da je nastao ozbiljan nesporazum između Jugoslavije i SSSR-a. U stvari, bila je to samo završna faza sukoba koji je započeo krajem rata 1944. godine i trajao do njegovog eskaliranja 1948. godine. Prve nesuglasice između dva partijska rukovodstva nastale su oktobra 1944. godine, prilikom vojnih operacija za oslobodjenje Beograda. Tim povodom određeni predstavnici najviše vojne i partijske vlasti u Jugoslaviji optužili su pojedine pripadnike Crvene armije za nedolično ponašanje prilikom oslobađanja Beograda. Prepiska nastala ovim povodom između Staljina i Tita bila je ujedno i početak Staljinovog podozrivoog odnosa prema jugoslovenskom političkom vrhu. Staljinovo nezadovoljstvo u odnosu na jugoslovensko rukovodstvo bilo je ispoljeno i prilikom formiranja Privremene vlade DFJ marta 1945. godine, posebno izborom Milana Grola za njenog potpredsjednika. Ovakvo personalno rješenje u jugoslovenskoj Privremenoj vladi, za Staljina predstavljalo je stvaranje mogućnosti za uplitanje britanske politike u nove jugoslovenske prilike.¹ Ni Deklaracija Privremene vlade koja je objavljena 9. marta 1945. godine nije bila po ukusu Josifa Visarionoviča. Staljin je smatrao da je u Deklaraciji trebalo istaći da će nova Jugoslovenska vlada djelovati u potpunoj saglasnosti sa Sovjetskim Savezom. Tim povodom na adresu novog jugoslovenskog rukovodstva stiglo je i prijeteće pismo, na koje je jugoslovenska strana u svom odgovoru priznala neprikosnovenost sovjetskog autoriteta.² Godine 1946. na zaoštavanje odnosa

¹ O ovom vidi više: R. Luburić, Istorijsko-politički okvir sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine, *Goli otok (1949-1956) Zbornik radova*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 1998, 25-54.

² Kako navode B. Petranović i S. Dautović, prijeteće pismo Sovjetske vlade je glasilo: „Postoji drugi put koji se sastoji u tome, da Sovjetska vlada zvanično izjavi o svom nesudelovanju u pomenutim koracima Jugoslovenske vlade.

između dvije socijalističke zemlje uticalo je i stvaranje mješovitih društava o čijem djelovanju su dva rukovodstva imala sasvim oprečne stavove. Ovi sukobi na liniji Jugoslavija - SSSR držani su u strogoj tajnosti. Što više, sa njima su bili upoznati samo članovi najužeg partijskog rukovodstva.

Korak koji je nagovijestio kulminaciju sukoba između Jugoslavije i SSSR-a, bio je Staljinov zahtjev da se formira jugoslovensko-bugarska federacija. Na stvaranje nove federacije, odnosno na karakter i vremenski period za njeno realizovanje, jugoslovensko i sovjetsko rukovodstvo imala su različita viđenja. Sovjetska strana saopštavala je da treba odmah formirati dvočlanu federaciju između Jugoslavije i Bugarske. Rukovodstvo Jugoslavije zastupalo je stav da ne treba žuriti, a buduću federaciju vidjelo je u pripajanju Bugarske kao sedme federalne jedinice Jugoslaviji. Staljinov izričit zahtjev povodom formiranja federacije između Jugoslavije i Bugarske zvanično je saopšten februara 1948. godine. Zahtjev jugoslovenskoj strani bio je iskazan u formi ultimatumu. Tako je moskovska naredba o stvaranju nove federacije dovela do susreta jugoslovenske delegacije sa Staljinom u Moskvi. Iako je u početku izgledalo da je nesporazum riješen, moskovski sastanak samo je na kratko odložio rješavanje nametnutog ultimatumu. Već 27. marta CK VKP(b) uputio je pismo CK KPJ u kojem je iznio svoje optužbe na račun jugoslovenskog rukovodstva. U podužem pismu CK

Mi možemo dati takvu izjavu, pošto naša zemlja još nije povezana sa Jugoslavijom bilo kakvim ugovorom o savezu ili uzajamnoj pomoći. To bi Vas oslobodilo od obaveza da se konsultujete sa nama.“ Na ovo pismo uslijedio je odgovor Politburoa CK KPJ 15. marta 1945. godine u kome se kaže: „Za Jugoslaviju postoji samo jedan put: ići samo sa Sovjetskim Savezom i pod njegovim rukovodstvom. To mislimo ne samo kao komunisti, već i kao odgovorni državnici. O konkretnim oblicima kako da ispravimo naše greške mi ćemo se savetovati sa Vama“. *Jugoslovenska revolucija i SSSR (1941-1945)*, Beograd, 1988, 350.

VKP(b) optuživao je rukovodstvo KPJ da širi antisovjetske izjave, u smislu da se SKP(b) izrođava, da u SSSR-u vlada velikodržavni šovinizam, da SSSR želi da ekonomski osvoji Jugoslaviju. U pismu je bilo navedeno da u KPJ nema unutarpartijske demokratije, kritike i samokritike, da su partijski kadrovi stavljeni pod prismotru ministra državne bjezbjednosti, da je na mjestu pomoćnika ministra inostranih poslova postavljen čovjek (Vladimir Velebit) koji je engleski špijun...³ Ovo pismo sovjetska partija prosljedila je i ostalim komunističkim partijama, članicama Informbiroa. Pisma optužbi, po sadržini slična sovjetskom, stizala su na adresu CK KPJ od svih komunističkih partija, izuzev KP Francuske i KP Italije. Odgovor na optužbe, CK KPJ poslao je CK VKP(b) 13. aprila 1948. godine. U odgovoru CK KPJ bilo je navedeno da je jugoslovensko rukovodstvo strahovito iznenađeno sadržinom dobijenog pisma, odnosno da smatra da je sovjetski zaključak nastao kao posljedica nedovoljnog poznavanja jugoslovenskih prilika. Informacije koje su dobijali Sovjeti o stanju u Jugoslaviji, CK KPJ tumačio je kao tendenciozne i zlonamjerne koje imaju za cilj da napakoste Jugoslaviji i da joj otežaju i onako težak rad na izgradnji socijalizma.⁴ Sovjetska reakcija na ovaj odgovor KPJ, bila je iznijeta u upućenim pismima 4. i 22. maja 1948. godine.⁵ Usljedio je i zasijedanje Informbiroa u Bukureštu, čijem se

³ V. Dedijer, *Dokumenti 1948.*, knjiga prva, Beograd, 1980, 201-207.

⁴ Isto, 239-249.

⁵ Poduže pismo-odgovor CK SKP(b) upućeno CK KPJ 4. maja, bilo je obrazloženo u 9. tačaka: 1. O opozivanju sovjetskih vojnih savjetnika iz Jugoslavije; 2. O sovjetskim civilnim specijalcima u Jugoslaviji; 3. O Velebitu i drugim špijunima u aparatu Ministarstva inostranih poslova Jugoslavije; 4. O sovjetskom ambasadoru u Jugoslaviji i sovjetskoj državi, 5. O antisovjetskoj izjavi druga Đilasa o obavještajnoj službi i o trgovačkim pregovorima; 6. O nepravilnoj političkoj liniji Politbiroa CK KPJ u pitanjima klasne borbe u Jugoslaviji; 7. O nepravilnoj politici Politbiroa CK KPJ u pitanju odnosa izme-

pozivu nije odazvala KPJ. Na zasijedanju, održanom 29. maja, donešena je Rezolucija IB-a komunističkih partija o stanju u KPJ. Ovu Rezoluciju Informacioni biro, kako navodi Dedijer, nije dostavio CK KPJ, pa je jugoslovenska strana bila prisiljena da se služi agencijskim tekstom.⁶

O sukobu između Jugoslavije i SSSR-a crnogorska javnost zvanično je prvi put saznala iz štampe 30. juna 1948. godine. Tog dana „Pobjeda“ je prenijela Izjavu Centralnog komiteta KPJ povodom donešene rezolucije Informativnog biroa komunističkih partija „O stanju u Komunističkoj partiji Jugoslavije“. Plenum CK KPJ, koji je bio potpisnik objavljenog teksta, detaljno je informisao najširu javnost o toku i sadržaju prepiske.⁷

du Partije i Narodnog fronta; 8.O zabrinjavajućem položaju u Jugoslovenskoj kompartiji; 9. O uobraženosti rukovodilaca CK KPJ i o njihovom nepravilnom odnosu prema svojim pogreškama; Na kraju pisma bilo je navedeno da iako drug Tito i Kardelj u svom pismu pozivaju predstavnike CK SKP (b), da dođu u Jugoslaviju da bi proučili pitanje sovjetsko-jugoslovenskog nesporazuma, to smatraju nepravilnim u odnosu na druge kompartije. Zato su predložili da se ovo pitanje riješi na najskorijem sastanku Informbira. Isto, 264-282.

⁶ Isto, 299.

⁷ „Izjava CK KPJ povodom rezolucije Informbira komunističkih partija“, *Pobjeda*, 30. 06. 1948, br. 154, 1. U okviru ovog teksta objavljeni su i izvodi iz pisama koje je Sovjetska partija uputila Jugoslovenskoj partiji 4. i 22. maja 1948. godine. U pismima CK VKP(b) upućenim CK KPJ, kako je navedeno u tekstu, rukovodstvo Sovjetske partije zahtijevalo je da rukovodstvo KPJ prizna sljedeće greške: da rukovodeći ljudi KPJ samo na riječima uzdižu SSSR, a potajno ga kleveću; da jugoslovensko rukovodstvo, takođe, kleveće sovjetsku armiju i da se prema sovjetskim stručnjacima neprijateljski odnosi; da u KPJ nema demokratije; da Jugoslovenska vlada preko špijuna obezbjeđuje sebi zaštitu imperijalističkih sila; da se KPJ rasplinula u Narodnom frontu te se više ne može smatrati marksističko-lenjinističkom organizacijom; da je KPJ pretjerala sa hvalisanjem o uspjesima u ratu, koji nijesu veći od onih koje su ostvarile komunističke partije Poljske, Čehoslovačke, Rumunije, Albanije i Bugarske.

Samo nekoliko dana nakon objelodanjivanja Izjave CK KPJ, tačnije 04. 07. 1948. godine, u „Pobjedi“ se pojavila nova rubrika naslovljena „Poslije nepravedne optužbe Informacionog biroa protiv KPJ“. Bila je to rubrika putem koje se vršilo intenzivno mijenjanje slike o nepogrešivosti Sovjetskog Saveza i njegovog vođe. Stupce novonastale rubrike iz broja u broj ispunjavali su tekstovi rezolucija, koje su bile donijete na sastancima sreskih i mjesnih komiteta, omladinskih i sindikalnih organizacija, radnih kolektiva. U istoj rubrici objavljivana su pisma i proglašenja sa mitinga koje je narod održavao po gradovima i manjim mjestima širom Crne Gore. U njima je rezolucija IB-a proglašavana nepravedom i neosnovanom. Istovremeno iskazivano je bezgranično povjerenje i podrška CK KPJ na čelu sa Titom. Slična novinska rubrika pojavila se i u „Omladinskom pokretu“. Istina, u listu crnogorske omladine, problem Rezolucije IB-a nije bio tretiran koliko u „Pobjedi“. Do kraja 1948. godine rubrika „Protiv nepravednih optužbi i kleveta“ objavljena je nekoliko puta. Aktivne pripreme koje su u to vrijeme sprovedene za održavanje Četvrtog kongresa SKOJ-a, koji je bio u oktobru 1948. godine i Kongresa ujedinjenja SKOJ-a i Narodne omladine, održanog u decembru 1948. godine, mogle su uticati da informacije vezane za ova dva događaja dobiju više prostora u omladinskoj štampi. Ali, kongresne aktivnosti, kao održavanje sreskih konferencija, na kojima su birani delegati za Kongrese, što se može zaključiti iz lista, bile su povod da se upute telegrami u kojima je iskazivana odanost i podrška KPJ na čelu sa Titom.⁸

⁸ „Pred Kongres ujedinjenja SKOJ-a i Narodne omladine“; *Omladinski pokret*, 08. 12. 1948, br. 49, 1. Na naslovnici lista bili su objavljeni: pozdravni telegram delegata Sreske konferencije SKOJ-a i NO Sreza titogradskog; telegram delegata Sreske konferencije Kotora; telegram delegata Sreske konferencije Nikšića i telegram učesnika Sreske konferencije Berana. U telegramu upućenom iz Titograda, omladina se zavjetovala voljenom Titu da će jedinstveno i nepokolebljivo pod zastavom Partije i herojskog CK nastaviti borbu

Nakon objavljivanja rezolucije IB-a, prva se reagovanjem u štampi oglasila crnogorska omladinska organizacija. U objavljenoj rezoluciji, Pokrajinski komitet Saveza komunističke omladine Jugoslavije za Crnu Goru, potvrdio je potpunu solidarnost sa izjavom CK KPJ. Tom prilikom omladinsko rukovodstvo saopštilo je da bezgranično vjeruje u herojski Centralni komitet jugoslovenske partije na čelu s Titom. „Pokrajinski komitet SKOJ-a, pisalo je u tekstu rezolucije, izjavljuje da navedene optužbe neće ni najmanje smanjiti našu ljubav prema bratskim sovjetskim narodima i sovjetskoj omladini, slavnoj Boljševičkoj partiji i velikom Staljinu.“ No, opredijeljenost i konačan stav crnogorske omladine povodom rezolucije IB-a bio je saopšten kroz poruku: „Izražavajući bezgranično povjerenje našem CK na čelu sa drugom Titom, zavjetujemo se da ćemo još požrtvovanije raditi na zbijanju redova naše omladine oko naše slavne Partije i njenog herojskog CK, da ćemo i dalje neumorno vaspitavati našu omladinu u duhu neizmjerne ljubavi prema našoj divnoj domovini, da ćemo stalno i neprekidno širiti ideju komunizma...“ Ova omladinska rezolucija bila je objavljena u „Pobjedi“ i na naslovnoj strani „Omladinskog pokreta“⁹ U narednom broju „Pobjede“ objavljeni su rezolucija Sreskog komiteta Cetinja i izvještaj sa protestnog mitinga u Pljevljima.¹⁰ U rezoluciji SK Cetinja bilo je navedeno da su cetinjski komunisti uvjereni u pravilnost politike CK KPJ na čelu sa drugom Titom, koji

za socijalističku izgradnju svoje slavne otadžbine. Nikakve klevete, nikakve laži, ničim osnovane optužbe, poručivali su omladinci, neće i ne mogu skrenuti omladinu sa puta kojim ih vodi Tito, voljeni učitelj i herojska KPJ.

⁹ „Rezolucija Predsjedništva Zemaljskog vijeća NO Crne Gore povodom Rezolucije Informbiroa o ‘stanju u KPJ’“, *Omladinski pokret*, 20. 07. 1948, br. 29, 1; Rezolucija PK SKOJ za Crnu Goru, *Pobjeda*, 04. 07. 1948, br. 158, 2.

¹⁰ „Ispunjavajući svoje obaveze prije roka naš narod na mitinzima i konferencijama manifestuje svoju odanost Partiji i Titu“, *Pobjeda*, 06. 07. 1948, br. 159, 1.

nepokolebljivo i pobjedonosno vodi narod u socijalizam. Na mitingu u Pljevljima bilo je 2.500 građana. Tom prilikom Savo Rakuš, sekretar Sreskog komiteta saopštio je da je CK KPJ teško oklevetan kod SKP (b). „Ali ipak“, smatrao je Rakuš, „mi čvrsto stojimo uz naš CK i našeg Tita, koji nam je i usadio bezgraničnu ljubav u Sovjetski Savez.“ Sa mitinga u Pljevljima upućen je i telegram generalnom sekretaru CK KPJ. Telegram su potpisali i komunisti i frontovci grada Pljevalja. U telegramu Pljevljaci obećavaju Titu, da ništa neće pokolebati njihovo jedinstvo i radni polet, zato ostaju vjerni Partiji i Titu, jer znaju da ih vodi sigurnim putem u socijalizam. „Partija i cio radni narod naše zemlje odlučno stoje uz svoje rukovodstvo“ bila je poruka sa naslovnice „Pobjede“ od 09. jula 1948.godine. U okviru ovog naslova bile su objavljene rezolucije Narodnog fronta grada Cetinja, Sreskog komiteta KPJ Bara, Osnovne partijske organizacije Andrijevice, Partijske ćelije NIP „Pobjeda“.¹¹ Nakon dva mjeseca od prve rezolucije, omladina je ponovo potvrdila odanost Partiji i Titu. U „Omladinskom pokretu“ objavljena je reportaža iz ljetovališta u Ulcinju. Među nagrađenim omladincima, koji su boravili u ulcinjskom odmaralištu, bio je i polumaturant koji je na pitanje novinara šta misli o posljednjim političkim događajima odgovorio: „Peti kongres je pokazao pravilnost politike naše Partije. Nas klevetaju, ali mi ćemo pobijediti jer nas vodi Tito, naš najveći sin i najbolji komunista. On je tvorac svega dobrog kod nas i brine se o svakom. Pa i mi za sve ovo što smo ovdje doživjeli i vidjeli najviše smo zahvalni Titu i Partiji.“ Ovaj odgovor, kako je tumačio novinar, bio je iskren i jednostavan izraz misli, ne samo svih učenika u ljetovalištu, nego i čitave omladine Crne Gore.¹²

¹¹ „Poslije nepravedne optužbe Informbiroa protiv KPJ“, *Pobjeda*, 09. 07. 1948, br. 162, 1.

¹² „Za sve smo zahvalni Titu i Partiji-Ljetovalište u Ulcinju“, *Omladinski pokret*, 23. 08. 1948, br. 34, 3.

Donešene rezolucije i upućeni telegrami, po sadržini, najčešće su ličili na poruke koje su samo par mjeseci ranije, raznim povodima bile upućivane velikom sovjetskom učitelju i vođi. U stvari, sada je iskazivanje neizmjerne ljubavi i potpune odanosti bilo usmjereno na novu adresu, odnosno namijenjeno Titu, novom učitelju i vođi kome je jedino trebalo vjerovati. Tako se u jednoj od rezolucija kaže: „Pozdravljamo naš slavni CK KPJ na čelu sa najboljim sinom naše Partije, radničke klase i čitavog radnog naroda naše zemlje, narodnim herojem, generalnim sekretarom KPJ, rukovodiocem naše Vlade i naše zemlje, voljenim Titom, i poručujemo da ćemo još jedinstvenije i još jače i upornije, pod Titovim rukovodstvom izgrađivati našu zemlju na temeljima nauke Marksa-Engelsa-Lenjina-Staljina, onako kako nas je on učio i kako nas danas uči da izgrađujemo socijalizam u našoj zemlji.“ U istom broju prenijet je i telegram koji su jugoslovenski studenti iz Moskve uputili CK KPJ. U njemu su studenti, između ostalog, iskazali ubjeđenje u trijumf jugoslovenske partije pod Titovim rukovodstvom.¹³ Telegramom upućenom Titu, koji je prenijela „Pobjeda“, oglasio se i narod Sreza durmitorskog. U telegramu Durmitorici su poručili Titu da je njegovo ime duboko urezano u svim njihovim srcima, da oni ne mogu ni sada, kao što nijesu mogli ni u toku rata, da ne vežu svaku pobjedu za Partiju kojoj je on na čelu. „Ti si družo Tito, stajalo je u telegramu Durmitoraca, simbol naše velike NOB, danas procvat naše zemlje i bolja budućnost svih naših naroda“.¹⁴ Plavljeni su se u rezoluciji donešenoj na konferenciji grada

¹³ „Telegram jugoslovenskih studenata u Moskvi CK KPJ“, *Pobjeda*, 09. 07. 1948, br. 162, 3. U telegramu studenti kažu: „Mi studenti koji se školujemo u Moskvi, duboko smo uvrijeđeni netačnom ocjenom rada našeg rukovodstva i naše slavne Partije. U toliko nam teže pada istorijska nepravda što ona dolazi od slavne Bolševičke partije u koju smo mi bezgranično vjerovali...“

¹⁴ „Radni narod kao i uvijek stoji uz svoju Partiju i njeno vodstvo“, *Pobjeda*, 17. 07. 1948, br. 168, 1.

Plava, zavjetovali CK i drugu Titu da će još požrtvovanije učestvovati u radu na stvaranju socijalizma u zemlji i da će time dokazati čitavom svijetu da CK KPJ pod Titovim rukovodstvom sprovedi pravilnu marksističko-lenjinističku liniju.¹⁵ Govori sa održanih mitinga povodom sukoba sa IB-om, redovno su objavljivani u štampi. Na mitingu u Tivtu, pred masom od 6000 ljudi, kako je pisala „Pobjeda“ govorio je Savo Joksimović, član PK KP za Crnu Goru i ministar unutrašnjih poslova. Tom prilikom Joksimović je okupljenoj masi rekao: „Rezolucija IB-a predstavlja za naš CK, za našu Partiju, za svakog njenog člana, za sve naše radne ljude, za sve naše narode uvredu i tešku klevetu. Ona predstavlja negiranje naše herojske prošlosti, negiranje naše borbe za izgradnju socijalizma. Ima li takvog srca u našoj zemlji“, nastavio je Joksimović, „koje može reći da su tvrdnje iznešene u Rezoluciji IB-a istinite i da se mogu odnositi na naš CK, na našu Partiju, na našu otadžbinu. Ako ima onda su to obični beskičmenjaci ili ljudi koji ne vide dalje od nosa, ili nemaju prostora ni malo ponosa, ili su to otvoreni neprijatelji ne samo naše Partije i našeg naroda nego neprijatelji mira i socijalizma“.¹⁶

Samo za dvije nedelje tačnije, od 4. jula 1948. do početka održavanja Petog kongresa KPJ, 20. jula 1948. godine, u 14 brojeva „Pobjede“ u okviru rubrike „Poslije nepravedne optužbe Informacionog biroa protiv KPJ“ objavljeno je 58 rezolucija kojima je iskazana svesrdna odanost i podrška CK KPJ i Titu.¹⁷ Tekstovi

¹⁵ „Narod Plava i Gusinja izražava nepokolebljivu odanost CK i drugu Titu“, *Pobjeda*, 18. 07. 1948, br. 169, 1.

¹⁶ „Na mitinzima i konferencijama narod Crne Gore izražava svoju nepokolebljivu odnost CK KPJ i maršalu Titu“, *Pobjeda*, 10. 07. 1948, br. 163, 1.

¹⁷ Rezolucija PK SKOJ-a za Crnu Goru, Rezolucija SK KPJ Cetinje, Rezolucija radnog naroda Titograda, Rezolucija MK Cetinje, Rezolucija SK Berane, Rezolucija SK Andrijevice, Rezolucija partijske ćelije Gruda, Rezolucija OPO Smailagića Polje, Rezolucija SK Danilovgrad, Rezolucija NF grada Cetinja, Rezolucija SK Bar, Rezolucija SNO Andrijevice, Rezolucija

slične sadržine objavljavani su i tokom 1949. godine, samo je rubrika mijenjala nazive: „Povodom klevetničke kampanje protiv FNRJ“, a potom „Za pobjedu istine – protiv laži i klevata“.

Protiv optužbi IB-a oglasilo se i Društvo za kulturnu saradnju Crne Gore sa SSSR-om. Protestna rezolucija Društva objavljena je na naslovnici „Pobjede“. Društvo je saopštilo da je njegovo djelovanje postalo besmisleno usljed klevetničke kampanje zbog koje su Sovjetski Savez i zemlje narodne demokratije prekinule gotovo svaku kulturnu saradnju. U tim zemljama, kako je informisalo Društvo, zabranjena je bila naša štampa, sa repertora su bili skinuti naši filmovi i pozorišna djela naših pisca. Posebno je u rezoluciji Društva bila apostrofirana osuda SSSR-a koji u Rezoluciji IB-a omalovažava NOR i borbu za mir, uspjehe jugoslovenskih naroda na svim poljima djelatnosti. „Jednom riječju, stajalo je u rezoluciji, oni su željeli predstaviti kao da Jugoslavija čak i ne postoji“.¹⁸ Nekorektni postupci sovjetskog vođstva

SK Kolašin, Rezolucija NIP Pobjeda, Rezolucija SK Nikšić, Rezolucija SK Šavnik, Razolucija SK Herceg Novi, Rezolucija MK Danilovgrad, Rezolucija partijske ćelije Njeguši, Rezolucija partijske ćelije Zelenika, Rezolucija partijske ćelije Kosovi Lug, Rezolucija SNO Cetinja, Rezolucija partijske ćelije Čevo, Rezolucija MK Nikšić, Rezolucija partijske jedinice pri Zemaljskom odboru ratnih vojnih invalida Crne Gore, Rezolucija partijske ćelije radne zadruge „Svetozar Vukmanović-Tempo“ u Boljevićima, Rezolucija partijske organizacije SNO Cetinje, Rezolucija partijske ćelije privrednih preduzeća Zelenika, Rezolucija NF grada Ulcinja, Telegram komiteta gradilišta pruge Nikšić-Titograd, Rezolucija MK Titograd, Rezolucija SK Titograd, Rezolucija partijske ćelije Grahovo, Rezolucije MK Šavnik i Plužine, Rezolucija partijske ćelije fabrike „Lazine“, Rezolucija NF Plava i Gusinja, Rezolucija MK Gusinje, Rezolucija MK Vidrovan, Rezolucije partijskih ćelija Velimlje i Ozrinići, Rezolucija partijske ćelije radnog kolektiva „Vukman Kruščić...“

18 „Društvo za kulturnu saradnju sa SSSR donijelo je rezoluciju povodom klevetničke kampanje protiv naše zemlje“, *Pobjeda*, 07. 05. 1949, br. 107, 1.

prema Jugoslaviji, kako je javljala „Pobjeda“, nijesu bili upućeni samo na političke ličnosti, već je nekorektnost ispoljena i prema jugoslovenskim sportistima. Naime, sovjetski lovački avioni su sredinom 1948. godine, neopravdano prisilili na slijetanje avion u kome se nalazila naša fudbalska reprezentacija. Zbog njihovog namjernog zadržavanja aviona, naša reprezentacija koja je putovala na međunarodnu fudbalsku utakmicu u Norvešku, stigla je u Oslo sa izvjesnim zakašnjenjem.¹⁹

Reagovanja crnogorske štampe povodom neprijateljskih potupa SSSR-a, u prvim mjesecima nakon izbijanja Rezolucije IB, bila su vrlo umjerena. Na to je obavezivala preporuka od strane najvišeg partijskog rukovodstva.²⁰20o, kako su se tokom 1949. godine odnosi zaoštravali, i objavljeni tekstovi povodom sukoba sa IB dobijali su na jačini.

Ubistva jugoslovenskih graničara od strane pripadnika vojske SSSR-a i zemalja narodne demokratije bila su dovoljan razlog da diplomatski odgovori sa jugoslovenske strane postanu prošlost. Tekst o ovom događaju „Pobjeda“ je objavila 8. juna 1949. godine. U tekstu novinar je saopštio da se rukovodstva informbirovskih partija služe sve prljavijim i nedostojnijim sredstvima u borbi protiv naše zemlje. Naime, sramnim ciljevima, komunisti Informbiroa su se, kako je bilo navedeno, izjednačavali sa najgorim imperijalističkim kleveticima. U svojoj neobuzdanoj mržnji i pakosnoj nemoći, isticao je novinar, informbirovska propaganda pozajmljuje „dokaze“ od reakcionarnih imperijalističkih i profašističkih agencija i listova. Tako se, zaključio je izvještač, stvara njihova žalosna i dirljiva zajednica interesa koja jugoslovenskom granicom, po planu, organizuje incidente i

¹⁹ „Zadržavanje naše fudbalske ekipe na putu za Oslo“, *Pobjeda*, 21. 06. 1948, br. 147, 6.

²⁰ Na ovu preporuku ukazuje Edvard Kardelj u knjizi *Sjećanja*, isto o preporuci govori i Svetozar Vukmanović Tempo u knjizi *Revolucija koja teče*.

ubija stražare socijalističke Jugoslavije.²¹ Malo ko je mogao ostati ravnodušan na članak objavljen u „Pobjedi“ 10. avgusta 1949. godine. I oni koji nijesu najbolje shvatali politički sukob između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, mogli su ovog puta dobro razumjeti neprimjerene postupke sovjetskih vlasti. Sa naslovne strane „Pobjede“ crnogorska javnost je mogla pročitati vijest da „Sovjetska vlada odbija da vrati jugoslovensku djecu koja se nalaze u vojnim učilištima u SSSR-u“. U članku je bilo navedeno da se radi o 90-oro djece, uzrasta od 10 do 13 godina, koja su nakon oslobođenja 1945. godine bila upućena u tzv. Suvorovska učilišta, po raznim gradovima Sovjetskog Saveza. Nakon Rezolucije IB-a, pisalo je, ovoj djeci bio je uskraćen svaki kontakt sa roditeljima i rodbinom iz Jugoslavije. Pisma koja su im pristizala od kuće nijesu dobijala, niti je njima bilo dozvoljeno da svojim pišu. Ti mališani, navodio je novinar, bili su terorizani na razne načine. Oduzimali su im Titove slike i sprečavali ih da se sastaju sa Jugoslovenima. Nakon izbijanja Rezolucije IB-a, samo 12-oro ove djece uspjelo je da se vrati u Jugoslaviju. Iako je Vlada FNRJ, bilo je istaknuto u članku, već duže vrijeme ulagala ogromne napore kod Sovjetske vlade da se omogući povratak ovoj djeci, od sovjetske strane nije bilo odgovora.²²

U drugoj polovini 1949. godine crnogorska medijska scena bila je pojačana sa dva nova lista, mjesečnikom „Politički rad“ i „Zadružno selo“ koji je izlazio petnaestodnevno. Prvi je bio organ CK KP Crne Gore, a drugi organ Glavnog zadružnog saveza zemljoradničkih zadruga NR Crne Gore. Iako namijenjeni partijskom članstvu, objavljeni tekstovi u „Političkom radu“ mogli su ukazati uredništvu „Pobjede“ na značaj određenih političkih tema koje

²¹ „Jedinstveni hor Informbirovske i imperijalističke propagande protiv naše zemlje“, *Pobjeda*, 08. 06, 1949, br. 136, 2.

²² „Sovjetska Vlada odbija da vrati jugoslovensku djecu koja se nalaze u vojnim učilištima u SSSR“, *Pobjeda*, 10. 08. 1949, br. 190, 1.

je bilo poželjno obraditi u jedinom dnevnom štampanom crnogorskom glasilu. Izlaženje ovog časopisa najavila je „Pobjeda“ na svojoj naslovnoj strani. Već u prvom broju „Političkog rada“, u tekstu posvećenom zadacima lista, navedeno je da će, između ostalog, ovo glasilo sa svoje strane pomoći partijskom članstvu u razjašnjavanju stvarne suštine spora koju vodi KPJ protiv kontrarevolucionarne kampanje Informbiroa, a time i protiv revizionizma u međunarodnom radničkom pokretu.²³ U istom broju objavljen je i tekst u kome se ističe da je KPJ pripala časna uloga pobornika protiv neosocijalističke i revizionističke prakse rukovodstva SSSR-a, a za uspostavljanje pravilnih odnosa između socijalističkih zemalja i komunističkih partija. Pitanje odnosa između socijalističkih zemalja, kako je navedno, jedino se moglo riješiti principijelnom borbom protiv revizionističke prakse rukovodstva Sovjetskog Saveza, koje pokušava da nametne neravnopravne i nesocijalističke odnose između socijalističkih država. Upravo zbog takvog pokušaja, naveo je novinar, nastao je i spor između jugoslovenske partije i partije SSSR-a, čije rukovodstvo želi da ostvari podređen položaj socijalističkih zemalja prema njemu. „Razjareni od bijesa zbog dosadašnjih neuspjeha, bilo je naznačeno u tekstu, rukovodstvo Sovjetskog Saveza ne bira sredstva u borbi protiv naše Partije i našeg naroda“.²⁴

U novembarskom broju ovog lista bio je objavljen govor Blaža Jovanovića koji je održao na seminaru organizovanom pri Upravi propagande i agitacije CK KP Crne Gore. Tom prilikom o sukobu sa IB-om, Jovanović je između ostalog rekao: „Kao što znate drugovi, CK SKP(b) na čelu sa Staljinom, a zajedno sa

²³ „Čitaocima *Partijskog rada*“, *Partijski rad*, 15. 10. 1949, br. 1, 1.

²⁴ „KPJ-prvoborac protiv revizionizma u međunarodnom radničkom pokretu“, *Partijski rad* 15. 10. 1949, br. 1, 6. U ovom tekstu novinar komentariše i sudski proces protiv Laslo Rajka održan u Budimpešti. Kako je naveo, suđenje Rajku je primjena neljudskih i nepoštenih sredstava, kojima se koriste zagriženi revizionisti iz Moskve.

rukovodstvima drugih informbirovskih partija, preduzima najodvratnije mjere i služi se najprljavijim sredstvima protiv naše socijalističke zemlje, naših naroda i naše Partije. Oni izmišljaju takve drske klevete i bezočne laži protiv naše zemlje koje izazivaju kod svakog poštenog čovjeka odvratnost i prezir. Oni su zapravo izgubili svaki osjećaj za moral, za poštenje, za istinu i pravičnost.“ Osvrćući se na problem političkog vaspitanja pojedinca u Sovjetskom Savezu, Jovanović je u govoru istakao: „Oni ljude uče da lažu i da podlo klevetaju. Rukovodstvo SKP(b) u tom pravcu vaspitava i ostala informbirovska rukovodstva i od njih pravi poslušno roblje što će mu se kad-tad grdno osvetiti... Oni više ne vode računa o karakterima i časti ljudi, nego te karaktere lome i nagone ljude da pljuju sami na sebe. U njihovom društvu pošten čovjek više ne smije reći što misli i osjeća nego samo ono što želi i što prija njegovom gospodaru.“²⁵ U tekstu posvećenom izborima za sreska i gradska partijska rukovodstva koji su održani septembra 1949. godine, stajalo je da je partijsko članstvo iskazalo nepokolebljivo jedinstvo protiv kontrarevolucionarne politike rukovodilaca SKP(b) i Informbira.²⁶ U posljednjem

²⁵ „Shvatiti to da naša politička agitacija treba da bude živa i konkretna - znači shvatiti njen ogroman značaj“, *Partijski rad*, 15. 11. 1949, br. 2, 1.

²⁶ „Na izborima za partijska rukovodstva manifestovano je nepokolebljivo jedinstvo partijskih redova“, *Partijski rad*, 15. 11. 1949, br. 2, 2. „Značaj partijskih izbora, stajalo je u tekstu, koji su održani u svim partijskim organizacijama, nesumnjivo je velik. Njihov značaj povećava se time što su održani u periodu kada kontrarevolucionarna politika rukovodilaca SKP(b) i Informbira, u odnosu na našu Partiju i zemlju, postaje sve drastičnija i perfidnija. Ovi izbori pokazali su čelično jedinstvo naše Partije, njenu snagu i odlučnost za dalju borbu u odbrani socijalističke izgradnje naše zemlje.“ U ovom broju bio je objavljen i opširan tekst „Pravilna borba socijalističke Jugoslavije postiže sve veće uspjehe“ u kome se govori o neprijateljskim stavovima koje su SSSR i ostale informbirovske zemlje ispoljile na Četvrtom zasijedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, koja je održana u Njujorku, septembra 1949. godine.

broju „Partijskog rada“ za 1949. godinu bilo je najavljeno otvaranje večernjih partijskih škola, koje su trebale da otpočnu s radom u januaru 1950. godine. Iz predviđenog školskog programa moglo se zaključiti da je izučavanje staljinističke teorije i prakse bilo nepoželjno. Programom škole bila je predviđena obrada tri predmeta: osnovi Lenjinizma, istorija KPJ i partijska izgradnja.²⁷

Zadnja stranica lista „Zadružno selo“ bila je rezervisna za komentare posvećene sukobu sa IB-om. Tako je javnost, a posebno seosko stanovništvo kome je bio prvenstveno i namijenjen ovaj list, moglo pročitati tekstove, iz čijeg naslova je bilo moguće predvidjeti i sadržinu: „Neslavna godišnjica klevetničke kampanje“, „Za pobjedu istine - Ko izdaje oslobodilačku borbu grčkog naroda“, „Informbirovska politika - uzrok teškog stanja na bugarskom selu“, „O neuspjelim pokušajima izvrtanja istine“, „Borac za istinu - naša zemlja dobija istaknuto mjesto u svijetu“.²⁸ U jednom od ovih tekstova naslovljenom „Naša socijalistička izgradnja ne može se sakriti lažima“ pisalo je da kampanja laži i kleveta koju više od godinu i po dana vode protiv Jugoslavije rukovodioci SSSR-a i po njihovom diktatu rukovodioci drugih zemalja i partija Informbiroa, nije mogla pokolebati radne ljude u ostvarenju zadatka Petogodišnjeg plana. Naprotiv, na sve pakosti, klevete, pogranične incidente, povlačenje stručnjaka, sabotiranje isporuka i otkazivanje trgovinskih ugovora, oni su odgovorili s neviđenim radnim poletom. „Samo radne pobjede u toku ove godine“, istaknuto je u tekstu, dokaz su da nas laži i saboterski postupci nijesu zastrašili i pokolebali, već naprotiv još više učvrstili naše redove“.²⁹

²⁷ „Pred otvaranje večernjih partijskih škola“, *Partijski rad*, 15. 12. 1949, br. 3, 5.

²⁸ *Zadružno selo*, 01. 07. 1949, br. 1, 6; 18. 07. 1949, br. 2, 6; 01. 08. 1949, br. 3, 6; 01. 09. 1949, br. 5, 6; 15. 09. 1949, br. 6, 6.

²⁹ „Naša socijalistička izgradnja ne može se sakriti lažima i klevetama“, *Zadružno selo*, 05. 12. 1949, br. 11, 6.

Na stranicama crnogorske štampe objavljavani su tekstovi kojima se uvjeravala crnogorska javnost da je Sovjetski Savez, nekada odani zaštitnik na spoljno-političkoj pozornici, postao otvoreni jugoslovenski neprijatelj. U jednom takvom tekstu govorilo se o pristigloj noti iz SSSR-a u kojoj Sovjeti podsjećaju jugoslovensku javnost na izdajstvo njenog rukovodstva prilikom rješavanja statusa Slovenačke Koruške. U noti je stajalo da je, navodno, jugoslovensko rukovodstvo u tajnim pregovorima sa zapadnim zemljama, a zbog ličnih interesa, u Moskvi 1947. godine izdalo slovenački narod u Koruškoj.³⁰ Povodom lažnih i neprijateljskih stavova, saopštenih u sovjetskoj noti, narod je, kako je javljala „Pobjeda“, brzo i spontano reagovao održavajući mitinge i donoseći rezolucije. Po već uhodanom pravilu, mitinzi su se održali u Nikšiću, Cetinju, Podgorici. Na mitinzima su donešene rezolucije. U njima, kako je objavila „Pobjeda“ narod je jednodušno saopštio da su metodi koji se od pojave zloglasne Rezolucije IB-a upotrebljavaju protiv naše zemlje, samo obične gnusne klevete protiv herojskog jugoslovenskog rukovodstva na čelu sa Titom.³¹

³⁰ Iako je u početku rješavanja pitanja određivanja granice između Jugoslavije i Austrije, Sovjetski Savez pružao podršku jugoslovenskom zahtjevu da granica između ove dvije zemlje bude promijenjena, tako da Slovenačka Koruška uđe u sastav nove Jugoslavije, Sovjeti su kasnije izmijenili prvobitni stav. Na Ministarskom savjetu u Moskvi, od 10. marta do 24. aprila 1947. godine, zastupajući sopstvene interese, Sovjeti su podržali stav zapadnih sila o nepromjenjivosti granice između Jugoslavije i Austrije.

³¹ „Najodlučnije protestujemo protiv nečuvenih i uvredljivih nota Sovjetske vlade upućenih našoj Vladi“, *Pobjeda*, 02. 09. 1949, br. 210, 1. U okviru ovog teksta bila je objavljena i rezolucija sa mitinga u Titogradu upućena Titu, u kojoj se kaže „dosadašnja klevetnička kampanja, bez trunke morala, kao i ton i sadržina sovjetskih nota, pokazuju da su rukovodioci SSSR-a neprijatelji izgradnje socijalizma u Jugoslaviji. Ali oni su se grдно prevarili jer istina o našoj zemlji sve više prodire u svijet. Visoke peći i huka motora po našim novim fabrikama, djelo naših ruku, pokazuju čvrstu riješenost da izgradimo socijalizam u našoj zemlji pod rukovodstvom Tvojim i Partije.“

Na sovjetsko neprijateljsko širenje neistina o Jugoslaviji, štampa je ukazala objavljivanjem teksta o sudskom procesu protiv Laslo Rajka, koji je održan septembra 1949. godine u Budimpešti.³² Prilikom suđenja Rajku, jugoslovensko partijsko rukovodstvo je optuženo da priprema obaranje postojećeg državnog sistema u Mađarskoj. Takve insinuacije, pisala je „Pobjeda“ odvijale su se po diktatu Moskve. Propagandni aparati SSSR-a i ostalih članica Informbiroa, kako je navedeno, bili su mobilisani na širenju neistina o navodnim vezama Jugoslavije sa obavještajnim službama zapadnih sila.³³ Povodom suđenja Rajku oglasio se i „Partijski rad“. U listu crnogorskih komunista pisalo je da suđenje Rajku predstavlja primjenu neljudskih i nepoštenih sredstava, kojima se koriste zagriženi revizionisti iz Moskve.³⁴ Činjenice koje su, navodno, otkrivene prilikom ovog procesa bile su povod da sovjetska vlada 28. septembra 1949. godine, obavijesti jugoslovensku vladu o raskidanju Ugovora o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i poslijeratnoj saradnji između SSSR i Jugoslavije, zaključenog 1945. godine. Sovjetska strana je optuživala vladu FNRJ da je, kako je navela, ovaj Ugovor grubo pogazila i rastrgla u parčad. Do kraja 1949. godine note o raskidanju Ugovora o saradnji sa Jugoslavijom dostavile su i Vlade Mađarske, Poljske, Bugarske, Rumunije, Čehoslovačke.³⁵ Novonastale ekonomske prilike u zemlji, nakon prekida privredne saradnje sa Istokom, mogle su

³² Laslo Rajk, bio je član Politbiroa CK Mađarske, ministar unutrašnjih poslova. U montiranom procesu suđeno mu je za izdaju koju je učinio kao ministar spoljnih poslova Vlade Republike Mađarske.

³³ „Proces u Budimpešti-nova antijugoslovenska provokacija“, *Pobjeda*, 20. 09. 1949, br. 225, 1.

³⁴ „KPJ-prvoborac protiv revizionizma u međunarodnom radničkom pokretu“, *Partijski rad*, 15. 10. 1949, br. 1, 6.

³⁵ Više o ovom V. Dedijer, *Dokumenta 1948*, knjiga druga, Beograd, 1980.

uticati na pojavu straha i očajanja kod naroda. Za uklanjanje takvih primisli pobrinula se i štampa. U periodu nakon raskida ugovora sa SSSR-om na stranicama crnogorskog štampanog dnevnog lista i slikom i riječju ukazivano je na značajan privredni prosperitet.³⁶ No, neki su se upravo tada mogli prisjetiti obećanja koje im je prije dva mjeseca dao savezni ministar Milovan Đilas u svom govoru na Cetinju prilikom proslave 13. jula Dana ustanka crnogorskog naroda. Tom prilikom, kako je prenijela štampa, Đilas je saopštio da će, i pored pritisaka koje na Jugoslaviju vrše SSSR i zemlje Kominforma, sprovođenjem Petogodišnjeg plana, mala, napaćena i herojska Crna Gora pretvoriti se u industrijsko i poljoprivredno razvijenu zemlju, u cvjetni vrt, u primjer šta sve može postići jedan mali narod kad složno sa drugim bratskim narodima krene u radne pobjede.³⁷

³⁶ Nakon prekida saradnje sa SSSR-om u *Pobjedi* je objavljeno niz tekstova, koji su ukazivali na uspješan privredni razvoj: vršeno je isušivanje Skadarskog jezera; gradila se hidrocentrala na Glavi Zete; najveće građevine na Crnogorskom primorju podizale su se za najmlađe; ciglana „Lazine“ je uspjela da za veoma kratko vrijeme ispeče 120 000 cigli; u Nikšićkom i Durmitorskom srezu postignuti su bili vidni uspjesi na unapređenju stočarstva; izgrađivani su zadružni domovi u Barskom srezu. Uporedne fotografije Bijelog Polja, nekada i sada, ukazivale su na uočljivi napredak u izgradnji ovog grada; u rudniku Zagrad u Nikšićkom srezu, eksploatisana su velika nalazišta boksita; uzgajivači pamuka bili su ostvarili vidne uspjehe; slikom je bio zabilježen i momenat sa puštanja u pogon termoelektrane u Kotoru. U porušenom Titogradu nicale su brojne višespratnice, privodila se kraju i izgradnja zgrade Narodnog magacina. Industrija ribe u Bijeloj je u oktobru izvršila godišnji plan; Industrija maslinovog ulja u Baru obavila je pripreme za otkup i meljavu maslina. Turistička sezona u 1949. godini bila je proglašena veoma uspješnom. Uspješnom bila je ocijenjena i berba kukuruza u 1949. godini....

³⁷ „Govor druga Milovana Đilasa na velikom mitingu u Cetinju“, *Pobjeda*, 14. 07. 1949, br. 167, 1.

Sa istim optimizmom, na ovom mitingu, narodu se obratio i Blažo Jovanović. U svom govoru Jovanović je ukazao da se vjekovni crnogorski san o isušenju Skadarskog jezera upravo ostvaruje. „Tamo, rekao je Jovanović, već se nalaze radni ljudi Crne Gore, a 1. avgusta otpočinjemo sa najtežim i najvećim radovima na ovom velikom objektu“.³⁸ Na postignute privredne uspjehe u Crnoj Gori ukazao je i opširan tekst, koji je povodom godišnjice održavanja Osnivačkog kongresa KP Crne Gore, objavila „Pobjeda“. U tekstu se kaže da su uspjesi KPJ i svega što je jugoslovensko postali simbol odbrane pravičnosti i istine. To potvrđuju značajni uspjesi rekonstrukcije sela u Crnoj Gori. Takvi uspjesi, navedeno je, najbolji su bili dokaz besmislenosti IB kontrarevolucionarne kampanje. Rezultati agrarne politike koju je spovodila KPJ, služili su kao dokaz njene ispravnosti u odnosu na osporavanja koja su dolazila od strane SSSR-a. U prilog tome, u tekstu je navedeno: „Samo u jednom našem srezu, ima više seljačkih radnih zadruga nego na primjer u čitavoj NR Rumuniji“.³⁹ O uspješnosti crnogorskog agrara povodom seljačkih radnih zadruga, redovno je pisano u listu „Zadružno selo“. U jednom od tekstova, izvršeno je poređenje crnogorskih i bugarskih seljačkih radnih zadruga. Bugarska KP, bilo je navedeno, osnivala je zadruge nasilnim oduzimanjem zemljišta i stoke, grubim zastrašivanjem, pa čak i prijetnjom da će djeci seljaka koji ne stupe u zadruge uskratiti svako školovanje. Zbog ovakvih činjenica, pisalo je u članku, bugarski rukovodioci su prećutkiivali ogromne uspjehe koje je KPJ postigla na socijalističkoj rekonstrukciji sela.⁴⁰

³⁸ „Govor druga Blaža Jovanovića“, *Pobjeda*, 14. 07. 1949, br. 167, 2-3.

³⁹ „Godišnjica Osnivačkog kongresa KP Crne Gore“, *Pobjeda*, 04. 10. 1949, br. 237, 1.

⁴⁰ „Informbirovska politika-uzrok teškog stanja na bugarskom selu“, *Zadružno selo*, 01. 08. 1949, br. 3, 6.

Na moguću vojnu intervenciju kojom se prijetilo sa Istoka, „Pobjeda“ je odgovarala prigodnim tekstovima kojima je unosila spokoj. Jedan takav tekst objavljen je 05. oktobra 1949. godine. Ovim tekstom željelo se ukazati da je Jugoslavija vojno spremna i snažna država, koja svom narodu može pružiti sigurnu zaštitu. Tog dana na naslovnoj strani lista bila je objavljena veća Titova slika u maršalskoj uniformi i tekst njegovog govora, koji je održao pred 600 generala i oficira u Beogradu na svečanom ručku priređenom povodom izvedenog manevra i defilea pripadnika Narodne armije. U svom govoru Tito je saopštio da su izvedeni manevri prvobitno pokazali da je Narodna armija ostvarila ogroman napredak od 1947. godine. Iako je maršalov govor najvećim dijelom bio usmjeren na objašnjavanje opšte političke situacije, u dijelu govora posvećenom Jugoslovenskoj armiji, mogla se prepoznati glavna poruka. Obrativši se oficirima i generalima, Tito je naveo da su manevri Narodne armije izvršeni u jednoj izuzetnoj situaciji u vrijeme kada se u spoljno-političkom pogledu Jugoslavija nalazi u dosta teškom položaju. To je vrijeme, kako je naveo Tito, kada se na Jugoslaviju sa svih strana vrši moralni i politički pritisak, u trenutku kada se na nju sipaju najraznovrsnije klevete i laži. Jednom riječju, vrijeme kada se pokušava da se jugoslovenski narod zastraši i razbije njegovo jedinstvo, a uspješna izgradnja socijalizma onemogućiti. „Mi“, rekao je Tito, „nijesmo vršili ove manevre kao protivmjeru raznim zastrašivanjima, već zato što je to bila uobičajena potreba kod jedne moderne armije, ako ona hoće da opravda sebe kao takvu, to jest modernu armiju, naoružanu savremenim naoružanjem“.⁴¹

Neprijateljski i izdajnički stav Sovjetskog Saveza prema Jugoslaviji, kako se često moglo pročitati u štampi, potvrdilo je i sovjetsko reagovanje na zasijedanju Četvrte Generalne skupštine

⁴¹ „Govor maršala Tita na završetku velikih manevara jedinica Jugoslovenske armije“, *Pobjeda*, 05. 10. 1949, br. 238, 1.

UN-a. Na ovom zasijedanju UN-a oktobra 1949. godine, saopštavala je štampa, glavni zadatak sovjetske delegacije bio je da spriječi izbor Jugoslavije u Savjet bezbjednosti. Sovjetska delegacija, javljao je „Tanjug“, a prenosila „Pobjeda“, služila se svim mogućim intrigama i mahinacijama, prijetila predstavnicima pojedinih zemlja koje su bile odlučile da glasaju za Jugoslaviju, čak i molila mnoge da podrže sovjetsku namjeru. U tekstu je bilo saopšteno da je konferencija za štampu, koju je održao sovjetski ministar inostranih poslova Andrej Višinski, samo dan pred glasanje za Savjet bezbjednosti, bila jaka neprijateljska kampanja protiv Jugoslavije. Objašnjavajući takav stav SSSR-a, pisalo je u tekstu, šef naše delegacije u Njujorku, Edvard Kardelj, saopštio je da izbor Jugoslavije u Savjet bezbjednosti, između ostalog, znači i onemogućiti sprovođenje bezuslovne hegemonije, zaustaviti pritiske i prijetnje koje vlada Sovjetskog Saveza sprovodi prema Jugoslaviji.⁴²

Reagovanje Sovjetskog Saveza povodom izbora Jugoslavije u Savjet bezbjednosti UN-a, slikovitije od saveznog ministra, učesnika zasijedanja, predstavio je Blažo Jovanović u održanom govoru na partijskoj izbornoj konferenciji u Titogradu. Tom prilikom Jovanović je saopštio da su informbirovska rukovodstva na čelu sa Boljševičkom partijom zaslijepljena mržnjom i neprijateljstvom prema Jugoslaviji. To se jasno vidjelo, kazao je Jovanović, na Četvrtom zasijedanju Generalne skupštine UN-a. Na tom zasijedanju, kako je istakao, sovjetski delegati bili su tako niski i besprincipijelni da su ulazili u pojedine sumnjive nagodbe sa imperijalističkim zemljama. Laži i klevete koje su dolazile iz raznih kuhinja, rekao je Jovanović, naš narod prezire. Sa takvim činjenjem svi bivši autoriteti se ruše pa i autoritet

⁴² „Izbor Jugoslavije u Savjet bezbjednosti predstavlja ozbiljan doprinos dije-lu dosljednijeg poštovanja onih demokratskih i miroljubivih principa OUN-a bez kojih se trajan mir ne može zamisliti“, *Pobjeda*, 22. 10. 1949, br. 253, 1.

Staljina, koji je, kako je rekao, na čelu sramne hajke koja se vodi protiv Jugoslavije. Ni ovoga puta Jovanović nije zaboravio, da u već prepoznatljivom maniru ukaže na one koji su bili označeni kao izdajnici KPJ. „Poznato nam je drugovi, iz herojske prošlosti crnogorskog naroda da su izdajnici i kukavice uvijek prezirani od svog naroda i da su se njihovi potomci stidjeli od njih. Nesumnjivo je da i današnji izdajnici našeg naroda moraju biti prezreni, jer su izdali svoj narod u njegovoj teškoj borbi za izgradnju socijalizma“.⁴³

O neprijateljskom odnosu SSSR-a prema Jugoslaviji, u tadašnjoj štampi često je citiran ministar Joksimović. U „Pobjedi“, ovoga puta bio je prenešen njegov govor, kojim se obratio Cetinjanima na Gradskoj partijskoj konferenciji. U govoru Joksimović je podsjetio na neprijateljski odnos sovjetske partije prema KPJ prije nego je donešena Rezolucija IB-a. Godine 1939., kako je saopštio Joksimović, Boljševička partija je zaključila pakt o prijateljstvu i trgovinski ugovor sa nacističkom Njemačkom, koja je slovila za najvećeg neprijatelja socijalizma uopšte. Nejasnoća ovog sovjetskog postupka, kako je kazao, objašnjavana je činjenicom da je to samo potrebna Staljinova taktika. Međutim, ta činjenica je kasnije pokazala da Boljševička partija na čelu sa Staljinom nije vodila računa o međunarodnom radničkom pokretu, o ostalim komunističkim partijama, o narodima koje su Njemci porobljavali. To je u stvari bio dokaz, tvrdio je Joksimović, da je Sovjetskom Savezu bilo tuđe sve što je van njegovih granica. Po njemu nije se trebalo čuditi što se Boljševička partija u sprovođenju jugoslovenske Narodne revolucije, nije slagala sa linijom KPJ. Zato je trebao biti jasan tadašnji sovjetski stav i preporuka CK SKP(b), da se ne treba boriti protiv Izbjegličke vlade u Londonu, protiv kralja Petra, da se treba izmiriti sa njima i sa Dražom Mihailovićem. Prihvatiti takvu

⁴³ „Govor druga Blaža Jovanovića na Gradskoj partijskoj konferenciji u Titogradu“, *Pobjeda*, 09. 11. 1949, br. 268, 1.

liniju CK SKP(b), istakao je ministar Joksimović, značilo je prihvatiti samoubistvo za NOP Jugoslavije. U daljem izlaganju Joksimović je podsjetio i na sovjetske neprimjerene postupke u vezi osporavanja odluka Drugog zasijedanja AVNOJ-a, slanja rođendanskih čestitki kralju Petru od nekih rukovodilaca SKP(b), kao i tajnih dogovora sa Englezima o podjeli interesnih sfera na Balkanu. „No, takvi i slični postupci Sovjetske partije, rekao je Joksimović, pobijedeni su bili zahvaljujući politici našeg CK i Titu koji je znao u svakoj prilici da osujeti sve napa-
de neprijatelja“.⁴⁴

Na neprekidnu klevetničku kampanju, kako je u štampi nazivana Rezolucija IB-a, stihovima pjesme „Klevetniku“ odgovorila je Nevenka Šoš.

Šta kažeš za nas da smo onakvi kakvi nikada nijesmo bili? Šta radili smo i šta radimo mi nijesmo nikada krili.	I pitaj našu djecu pionire kako su proveli ljeto na moru i kako kod nas žive grčka djeca. I pitaj brigadire što znaju rušiti goru za koga izgrađuju zemlju ovu.
Pogledaj kod nas, otvori oči, i pitaj svakog kako se živi, i kako omladina gradi pruge, i kako rade naši kolektivi.	Pogledaj dušu svoju i vidjećeš svjetlost sve više prepušta mjesto sjeni. Čemu ti laži? Kod nas se istina cijeni. ⁴⁵

O pogledaj, raširi oči
pogledaj pobjeda naših vrhunce
ne nagoni zemlji našoj oblake sive,
jer kod nas sija sunce.

⁴⁴ „Govor druga Sava Joksimovića na Gradskoj partijskoj konferenciji u Cetinju“, *Pobjeda*, 09. 11. 1949, br. 268, 3.

⁴⁵ „Klevetniku“, *Pobjeda*, 03. 07. 1949, br. 158, 5.

Na stranicama „Pobjede“ crnogorski građani su obavještavani i o navodnom stavu „običnih ljudi“ u zemljama tzv. narodne demokratije o sukobu Jugoslavije sa IB-om. Oni, naravno, ne podržavaju svoja rukovodstva, iako to ne smiju javno saopštiti, već indirektno iskazuju podršku i priznanje jugoslovenskom rukovodstvu. U novinskom članku, posvećenom velesajmu u Pragu, koji je održan marta 1949. godine, pisalo je da je paviljon u kome su bila izložena jugoslovenska ostvarenja teške industrije, posjetilo 100.000 čehoslovačkih građana. Ogromna većina posjetilaca na velesajmu je svoju privrženost Jugoslaviji saopštila kroz knjigu utisaka. Skoro na svakoj stranici, kako je istaknuto u tekstu, mogle su se pročitati poruke: „Neka živi Tito“, „Neka živi jugoslovenska partija“, „Kada ćemo opet moći u Jugoslaviju?“. Ove poruke, tumačio je novinar, bile su dokaz da čehoslovački narod, uprkos žestokoj propagandi ne vjeruje lažima Informbiroa.⁴⁶ Neslaganje sa svojim državnim rukovodstvom, kako je obavještavala štampa, saopštili su i državljani Albanije koji su bili prebjegli u Crnu Goru. Albanski emigranti, pisalo je u „Pobjedi“, javno su osuđivali politiku Envera Hodže prema Jugoslaviji. Prilikom formiranja radne brigade za isušivanje Skadarskog jezera, komandant brigade, albanski emigrant Nik Vuksan, iskazao je zahvalnost crnogorskom narodu i njegovoj Vladi za srdačan prijem i pružanje pomoći. Tom prilikom Vuksan je saopštio da je njihova brigada formirana da na djelu pokaže jugoslovenskim narodima da je albanskom narodu strana izdajnička politika koju vodi lider albanske partije.⁴⁷

„Pobjeda“ od 29. novembra 1949. godine, kao da je htjela, da ukaže na dva praznika. Prvi, što je bilo razumljivo, bio je obilježavanje godišnjice Dana republike. Na prvoj strani, pored

⁴⁶ „Na velesajmu u Pragu ukradena knjiga utisaka u kojoj su čehoslovački trudbenici odavali priznanje Jugoslaviji“, *Pobjeda*, 23. 03. 1949, br. 69, 1.

⁴⁷ „Formirana je brigada albanskih prebjeglica „Koči Dzodze“ koja će raditi na isušivanju Skadarskog jezera“, *Pobjeda*, 13. 09. 1949, br. 219, 1.

naslova, koji je ovom prilikom bio crvene boje, prikazana je slika grandioznog spomenika Josipa Broza Tita, izvajanog u bronzi. Pored Titove slike objavljen je govor ministra Gojka Garčevića, koji je održao na svečanoj akademiji u Cetinju, priređenoj povodom Dana republike. U svom govoru Garčević je istakao značaj odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a za FNRJ. Tom prilikom, što je bilo za očekivati, Garčević se dotakao aktuelnog političkog problema. Govoreći o sukobu sa Sovjetskim Savezom, ministar Garčević ukazao je na neprijateljske postupke rukovodioca SSSR-a i ostalih informbirovskih zemlja, koji su se, kako je naveo, srozali u blato besprincipijelnosti, revizionizma i kontrarevolucionarnosti. Takvim postupcima, smatrao je ministar, prešli su na liniju izdaje međunarodnog radničkog pokreta. Svi njihovi metodi i sredstva koje su primjenjivali protiv Jugoslavije, nijesu ostvarili željene rezultate. Naprotiv, ona su, kako je naveo, ostala bez ikakvog dejstva i potpuno su propala. Na kraju svog govora ministar je naglasio: „Istina o našoj zemlji prokrčila je sebi put van naših granica i sve dublje prodire u međunarodnu demokratsku javnost, demaskirajući informbirovske laži i klevete“⁴⁸ Na simboličan način, na zadnjoj strani lista, bio je obilježen i drugi „praznik“. Prvi put u listu bila je objavljena Staljinova karikatura. Na podrugljiv način karikatura nazvana „Sudište“, prikazivala je Josifa Visarionoviča Staljina kao velikog sudiju. Sa izgledom gusara, koji u jednoj ruci drži vagu, u drugoj veliki mač, a preko koljena lentu na kojoj je pisalo Rezolucija Inforbira, Staljin je presuđivao ljudima koji su, sa primjetnim izrazom snishodljivosti i straha, stajali pred njim držeći u rukama spise na kojima je pisalo: proces u Varšavi, proces u Tirani, proces u Budimpešti, proces u Sofiji. Objavljivanje ove karikature, moglo je imati više

⁴⁸ „Živjela naša slavna socijalistička domovina“, *Pobjeda*, 29. 11. 1949, br. 285, 1.

poruka. U svakom slučaju, jedna od njih mogla je glasiti „kult velikog Staljina se urušava“.⁴⁹

I dok je crnogorska štampa iz broja u broj pisala o jedinstvu Partije i naroda u odnosu na optužbe iz Rezolucije IB-a, iza očiju javnosti dešavali su se veliki politički lomovi. Povodom prvog pisma CK VKP(b) i odgovora CK KPJ, partijski vrh u Crnoj Gori je raspravljao 19. aprila 1948. godine. Na osnovu zapisnika sa sastanka plenuma PK KPJ za Crnu Goru, može se zaključiti da je pismo sovjetske partije na članove crnogorskog Pokrajinskog komiteta djelovalo kao „grom iz vedra neba“. Članovi Komiteta bili su zaprepašćeni sovjetskim nepovjerenjem prema jugoslovenskom rukovodstvu i njegovoj odanosti prema bratskom Sovjetskom Savezu. „Optužiti naše partijsko rukovodstvo, bilo je mišljenje jednog od članova PK, (Jovo Kapičić) da na riječima hvali Sovjetski Savez, a da u stvari radi da potkopa njegov ugled i slavu, znači ogriješiti se o poznatu činjenicu kao što je uporni rad našeg rukovodstva u vaspitavanju partijskog članstva u bezgraničnu ljubav prema SSSR-u, VKP(b), i drugu Staljinu, ukazujući pri tom na njih kao na svijetle primjere od kojih treba da učimo. Takav rad našeg rukovodstva, tolike ljubavi prema SSSR-u nema ravne nigdje van granica Sovjetskog Saveza“. Na drugog člana PK (Vuko Tmušić) ovi događaji su ostavili mučan utisak. To je, kako je istakao, bila posljedica velikog vjerovanja u Sovjetski Savez i njegovu nepogrešivost. Prema njegovom shvatanju, bila je neobjašnjiva sumnja CK VKP(b) po pitanju odanosti KPJ prema herojskoj Boljševičkoj partiji i njenom rukovodstvu. I dok je jedan od članova PK (Savo Joksimović) iskazao osjećaj ličnog bola zbog sadržine pisma CK VKP(b)-a, drugi (Radivoje Vukićević) nije mogao vjerovati da su takvo pismo mogli potpisati Staljin i Molotov, jer, kako je saopštio, poslije Boljševičke partije, KPJ je bila najvjerniji i najdosljedniji učenik vođa i učitelja međunarodnog proletarijata: Marksa, Engelsa, Lenjina i

⁴⁹ „Sudište“, (karikatura), *Pobjeda*, 29. 11. 1949, br. 285, 8.

Staljina. Na sastanku se čulo i mišljenje (Božo Ljumović) da je odveć suviše diskutovati o poznatim stvarima, kao što je provjerenost i ljubav prema Sovjetskom Savezu i Boljševičkoj partiji. Tih činjenica morali su biti svjesni članovi CK VKP(b). Za prvog čovjeka crnogorske KP (Blažo Jovanović) pismo CK VKP(b) predstavljalo je najveće iznenađenje koje je doživio. „Mogao sam“, rekao je Jovanović, „misliti na sve moguće, čak i nemoguće, ali nikad na to da CK VKP(b) može ovako i ovim tonom da piše jednoj bratskoj i herojskoj Partiji kakva je naša. Iznenađenje je kod mene i zbog toga što postoje svi drugi načini da se međusobno sporazumiju i objasne dvije bratske partije po svim pitanjima na drugačiji način, a ne da uslijed optužbi prije nego se išta unaprijed preduzme u tom pogledu, da se utvrde činjenice, da se provjere izvjesna obavještenja i da se vidi u čemu je nesporazum“. Posebnu nepravdu, kako je naveo Jovanović, činile su optužbe, upućene rukovodstvu KPJ i narodima Jugoslavije, da navodno ne vole bratski, iskreno i bezgranično Sovjetski Savez, Boljševičku partiju i druga Staljina. Za njega je ljubav, koju je narod, a posebno komunisti osjećao prema Sovjetskom Savezu, bila tokom kao i poslije rata, silna, velika, neugasiva. Ovom sastanku, kao predstavnik CK KPJ, prisustvovala je Svetozar Vukmanović Tempo. Tom prilikom Vukmanović je rekao: „Meni je jasno da je ovo pismo CK VKP(b) došlo i kao rezultat nepoznavanja stanja u našoj zemlji, kao i pogrešnih informacija koje je CK VKP(b) bilo kojim putem dobijao. No, meni je neshvatljivo da drugovi iz CK VKP(b) su mogli donijeti jednu tako tešku osudu koja je u suštini klevetnička za našu Partiju i njeno rukovodstvo, a da prethodno i ne pokušaju provjeriti navode i informacije raznih sumnjivih informatora koji su smišljeno klevetali i našu Partiju i njeno rukovodstvo“. ⁵⁰

⁵⁰ Zapisnik sa sastanka plenuma PK KPJ za Crnu Goru od 19.04. 1948. g. DACG, OSIO-PG, CKSKCG, k. 15/48; Povodom ovog sastanka Vukmanović u svojim memoarima piše: „Na sastanku u Crnoj Gori svi su usvojili rezoluci-

Povodom nastalog sukoba sa SSSR-om, predstavnici najviše državne vlasti u Republici izjašnjavali su se na sastanku Ministarske ćelije KPJ- Cetinje, održanom 10. i 12. jula 1948. godine. Iako su u svojim diskusijama najčešće saopštavali da podržavaju odluku CK KPJ, sadržaj pojedinih diskusija ukazivao je na drugačija razmišljanja. Jedan od članova Prezidijuma (Jakša Brajović) smatrao je da KPJ preživljava najteže dane od svog postanka. Po njemu neispravno je bilo za sve okriviti samo jednu stranu. Nemogućim je smatrao da Boljševička partija sa Staljinom na čelu na bilo koji način prihvati da povuče svoje optužbe i rezoluciju Kominforma. Ali, nepovlačenje rezolucije IB i neostajanje KPJ u sastavu komunističkih partija svijeta, za njega je značilo nemogućnost daljeg izgrađivanja socijalizma. Predsjednik Skupštine (Petar Komnenić) je nastalo političko stanje tumačio kao donošenje najteže i najsudbonosnije odluke. Takvo stanje značilo je zaokret, za koji se, kako je saopštio, nije moglo znati da li će zemlju povesti desno ili lijevo. Osnovu sukoba, po njegovom mišljenju, činilo je nepoštovanje partijske discipline koju je propisivao Kominform. „Je li opravdan stav naše Partije što se toj disciplini nije pokorila, ne znam“, bila je dilema prvog čovjeka Crnogorskog parlamenta (Petar Komnenić). U svom daljem izlaganju predsjednik parlamenta saopštio je da, po njegovom mišljenju, kritika i samokritika u KPJ nijesu na visini kao kod Partije boljševika. Neopravdanim postupkom smatrao je i neodazivanje KPJ pozivu Kominforma za sastanak u Bukureštu.

ju kojom se odbacuju Staljinove optužbe i usvaja odgovor našeg CK. Ali, bilo je i onih koji su našli za potrebno da istaknu kako u Staljinovom pismu ima i istine, pa su navodili djelove pisma u kojima se govori da nijesmo održali kongres Partije, iako smo to mogli učiniti, da nijesmo uopšte održavali plenum CK, da se ne objavljuju vijesti o radu partijskih foruma, da javnost ne zna ko su članovi komiteta..... Nijesam obraćao pažnju na te prigovore. Konačno, iste prigovore imao sam i ja“.

S. Vukmanović-Tempo, *Revolucija koja teče, memoari*, knj. 2, Beograd, 1971, 79.

I predsjednik Narodnog prezidijuma (Miloš Rašović) nastalu situaciju tumačio je kao tešku i sudbonosnu. „Ja lično priznajem da moja savjest nije nikada bila u ovako teškom iskušenju, niti razum u većoj pometnji. Svjestan sam, ma kako se izjasnio, da ću pogriješiti. Treba da kažem da li sam protiv, po jednom pitanju koje je za mene do danas bilo tako nerazdvojivo, tako jedinstveno kao što su jedinstveni duša i tijelo. Ja nikada nijesam mogao zamisliti da naša Partija, Partija boljševika i ostale komunističke partije ne čine jednu cjelinu, ne teže jednom jedinstvenom cilju ostvarenju socijalizma-komunizma u svijetu“. Za Rašovića je izjašnjenje po ovom pitanju predstavljalo preispitivanje cjelokupnog uvjerenja, cijelog, kako je naveo, moralnog bića. „Ja ne mogu“, bio je izričit Rašović, „nikako zamisliti da je moguće sprovesti u našoj zemlji socijalizam u izolaciji od SSSR-a i ostalih narodnih demokratija...“ I ministar finansija (Gojko Garčević) nije mogao zamisliti da između SKP(b) i KPJ može doći do zategnutih odnosa. Proizašle posljedice iz nastalog sukoba smatrao je vrlo teškim. „Možda i težim, nego što se to danas vidi“. Na ovom sastanku čulo se i mišljenje sekretara partijske ćelije ministara, (Niša Milanović) da je spor između CK KPJ s jedne strane, i CK VKP(b) i Informbiroa s druge strane, vođen na nekomunistički način, zbog toga što nije riješavan samo unutar komunističkih partija. „Mišljenja sam“, rekao je sekretar ćelije, „da CK KPJ mora učiniti sve dozvoljeno da se spor riješi i time naša Partija uključi u rad ostalih KP svijeta, onamo gdje joj mora i biti mjesto“. ⁵¹

Ako je prvo pismo vrha sovjetske partije od 27. marta 1948. godine među crnogorskim partijskim članstvom moglo biti tumačeno kao posljedica pogrešne informisanosti Sovjeta o jugoslovenskim političkim prilikama, naredna dva pisma CK VKP(b) upućena CK KPJ 04. maja i 22. maja 1948. godine, otklonila su svaku dilemu. Stav sovjetskog u odnosu na jugoslovensko rukovodstvo ovoga puta bio je jasan. Jugoslovenski partijski vrh na

⁵¹ Zapisnik sa sastanka Ministarske ćelije- Cetinje, održan 10-12 jula 1948.

čelu sa Titom trebalo je primorati na poslušnost. Ni ove činjenice, kod pojedinih članova PK KPJ za Crnu Goru nijesu mogle promijeniti ubjeđenje o nepogrešivosti Boljševičke partije. Njihovo, navodno, prihvatanje stavova i odluka Petog kongresa KPJ, moralo je uticati da se vrlo brzo održi sjednica PK KPJ za Crnu Goru.⁵² Crnogorski Pokrajinski komitet je zasijedao 1. avgusta 1948. godine. Bilo je to samo dva dana nakon završetka rada Petog kongresa KPJ. Pored utvrđivanja datuma za održavanje Osnivačkog kongresa KP Crne Gore, na sjednici Komiteta donešena je i odluka o isključenju iz Partije četvorice članova PK, koji su pored članstva u najvišem partijskom rukovodstvu obavljali i visoke državne funkcije. Iz Partije su tada isključeni Božo Ljumović, Vuko Tmušić, Niko Pavić i Radivoje Vukićević. Nakon partijskog isključenja, predati su nadležnim vlastima na dalje isljeđivanje. U zapisniku sa ovog sastanka bilo je navedeno: „Drug Blažo (Jovanović) se osvrnuo na držanje drugova Boža, (Ljumovića) Vuka, (Tmušića) Nika (Pavića) i Radivoja (Vukićevića) u vezi sa rezolucijom Informiroa. Podvukao je da je njihovo u početku kolebljivo držanje a kasnije otvoreno zauzimanje stava solidarisanja sa pojedinim tačkama iz rezolucije IB-a imalo za posljedicu da su se pokolebali izvjesni drugovi iz organizacije. Svoj stav su prenosili i na druge drugove a izvjesne drugove su pokušali vrbovati za svoj stav.

⁵² Peti Kongres KPJ je održan u Beogradu od 21-30 jula 1948. godine. Na Kongresu je jednoglasno usvojena Razolucija o odnosu KPJ prema Informbirou. Rezolucijom je bilo definisano pet pitanja koja navodimo u skraćenoj verziji. Peti kongres: odobrava stav CK KPJ u vezi sa optužbama CK VKP(b) i Informbiroa; konstatuje da je kritika u pismima CK VKP(b) i Rezoluciji Informbiroa o stanju u KPJ netačna, nepravilna i nepravedna; konstatuje da CK KPJ nije napustio učenje marksizma-lenjinizma, nego ga naprotiv pravilno primjenjuje; konstatuje da je KPJ ostala vjerna principima međunarodne proleterske solidarnosti; smatra da CK KPJ treba da učini sve što je moguće da likvidira razmimoilaženja sa CK VKP (b); konstatuje da se KPJ nije isključila iz Informbiroa time što nije uzela učešća u zadnjem zasijedanju Informbiroa.

Takvim svojim radom išli su na razbijanje jedinstva naše Partije. I pred CK-om (KP Jugoslavije) drug Božo je ostao uporan u svom stavu, dok su se drugovi Vuko, Niko i Radivoje samo formalno raskritikovali, a u stvari ostali su i dalje pri svom stavu, što potvrđuje i njihovo držanje na Petom kongresu Partije“.⁵³

Osnivački kongres KP Crne Gore otpočeo je s radom 04. oktobra 1948. godine. Politički izvještaj PK KPJ za Crnu Goru podnio je Blažo Jovanović. U izvještaju posebno je bilo riječi o isključenim članovima PK KPJ za Crnu Goru. Pretpostavljamo da su brzina događaja, i u prvo vrijeme, stav o uzdržanom reagovanju na problem IB-a, uticali da Jovanović u dijelu izlaganja o slučaju isključenih članova PK Crne Gore, bude nedovoljno precizan. Tom prilikom prvi čovjek KP Crne Gore rekao je: „Oni su se toliko demoralisali, da su izgubili svaku vjeru u stvaralačku moć marksizma-lenjinizma, u Sovjetski Savez, u Staljina, u izgradnju socijalizma u našoj zemlji, u KPJ, u druga Tita“.⁵⁴ Međutim, novonastala politička situacija po pitanju izjašnjavanja crnogorskog partijskog članstva za Rezoluciji IB-a, morala je uticati na Jovanovića, da se nakon tri mjeseca, povodom istog problema znatno oštrije izjasni. U govoru na Osmom plenarnom

⁵³ Zapisnik sa sastanka PK KPJ za Crnu Goru održanog 01. 08. 1948. DACG; OSIO-PG, CKSKCG, k. 15/48; Četvorica članova PK KP za Crnu Goru, Božo Ljumović, Vuko Tmušić, Niko Pavić i Radivoje Vukićević, pozvani su na konsultacije u Beograd uoči samog održavanja Petog kongresa Partije. Sa njima su, povodom zauzetih stavova o Rezoluciji IB-a, razgovarali članovi Politbiroa CK KPJ Edvard Kardelj, Aleksandar Ranković i Milovan Đilas. Skoro identična situacija bila je i sa članovima PK KPJ Bosne i Hercegovine, koji su takođe, uoči Petog kongresa KPJ pozvani na razgovor u Beograd. Za razliku od crnogorskih članova PK, beogradske konsultacije su imale uticaja na izmjenu stavova kod članova PK KPJ za Bosnu i Hercegovine. Više o ovom: *Zapisnici sa sjednica Politbiroa CK KPJ 11. jun 1945 – 7. jul 1948*. Priredio, B. Petranović, Beograd, 1995, 225.

⁵⁴ „Referat druga Blaža Jovanovića“, *Pobjeda*, 05. 10. 1948, br. 238, 2.

sastanku CK Narodne omladine Crne Gore, održanom 12. januara 1949. godine, Jovanović je o isključenim članovima PK KPJ za Crnu Goru, između ostalog rekao: „No, mi ćemo se sa tim izdajnicima, tj. naša Partija, i naš narod, nemilosrdno obračunati. Njima nema mjesta u našoj Partiji i njih treba odlučno spriječiti u njihovom podlom radu. I baš zato što smo imali takvih tipova mi komunisti treba da budemo budniji, treba da damo više od sebe i da se u narodu osjeti prezrenje prema takvima koji su nagazili, koji su pljunuli na našu narodnu krv, na tekovine NOB-a. To treba objasniti širokim narodnim masama, to treba objasniti svakom radnom čovjeku, to treba da zna svaki čovjek u Crnoj Gori...“⁵⁵

U ovoj teškoj situaciji slično držanje poput Jovanovića, imao je i organizacioni sekretar PK KPJ za Crnu Goru Andrija Mugoša. Mugoša je na Osnivačkom kongresu KP Crne Gore podnio referat o organizacionim pitanjima Partije. Tom prilikom saopštio je da partijsku organizaciju u Crnoj Gori čini 16.245 članova. Od objavljivanja Rezolucije IB-a do zasijedanja Kongresa, po riječima Mugoše, bilo je isključeno iz Partije 29 članova. Navođenjem broja isključenih članova, kao da je htio ukazati na činjenicu da je partijska organizacija u Crnoj Gori uspjela da se očisti od onih koji su nepopravljivo vjerovali stavovima Informbiroa. „Poslije temeljne prorade pisma CK SKP(b), Rezolucije IB-a i materijala našeg CK, saopštio je Mugoša, čitavo naše partijsko članstvo, osim pomenutog neznatnog izuzetka solidarisalo se jednodušno, bez kolebanja i rezerve sa stanovištem CK KPJ. Tako nešto se samo moglo i očekivati ... Naše partije nije trebalo ubjeđivati u netačnost optužbi“.⁵⁶

Ali, razvoj političkih prilika nakon održavanja crnogorskog Osnivačkog kongresa Partije, ukazivao je na drugačiju situaciju od one koju je predviđao Mugoša u izlaganju na Kongresu.

⁵⁵ „Govor druga Blaža Jovanovića na Osmom plenarnom sastanku CK Narodne omladine Crne Gore“, *Pobjeda*, 13. 01. 1949, br. 10, 1-2.

⁵⁶ „Referat druga Andrije Mugoše“, *Pobjeda*, 06. 10. 1948, br. 239, 1.

Proces „odvajanja duše od tijela“, kako je svoje unutrašnje osjećanje prilikom izjašnjavanja po rezoluciji IB-a, nazvao Miloš Rašović, predsjednik Crnogorskog prezidijuma, tek je nastupao u Crnoj Gori.

Samo pet mjeseci nakon održavanja Osnivačkog kongresa, tačnije 27. februara 1949. godine, Mugoša je na Drugom plenumu CK KP za Crnu Goru saopštio zabrinjavajuće podatke o isključenim članovima Partije po liniji IB-a. Znatan polugodišnji rast broja isključenih partijaca, Andrija Mugoša u svom referatu na Drugom plenumu, objašnjavao je kao posljedicu labavog i neodlučnog stava partijskog rukovodstva. „Mi smo dopustili Iliji Bulatoviću, Savu Žariću, Petru Komneniću, Radovanu Miliću, Blažu Boroviniću i drugima, da vrbuju i odvedu u izdaju jedan broj slabića koji nijesu bili spremni da se bore za sprovođenje partijske linije u vezi sa klevetničkom kampanjom“.⁵⁷ U daljem izlaganju Mugoša je ukazao i na problem Nikšićkog sreza gdje je većina članova Sreskog komiteta, kako je rekao, sistematski sabotirala i iskrivljavala liniju Partije. Ista situacija, prema njegovim navodima, bila je u Andrijevičkom srezu. Prikazujući razvoj partijske organizacije od Osnivačkog kongresa do kraja februara 1949. godine, Mugoša je iznio podatak da je iz crnogorske partijske organizacije bilo isključeno 214, kako ih je nazvao, antipartijskih elemenata. Ovoj plenarnoj sjednici prisustvovao je član CK KPJ Svetozar Vukmanović-Tempo. U svom saopštenju i Vukmanović je ukazao na pitanje Kominforma. Borba protiv njegovog uticaja, istakao je, predstavlja problem koji je u odnosu na ostale jugoslovenske republike, najozbiljniji i najviše izražen u Crnoj Gori.⁵⁸

Tokom 1949. godine nije bilo mjesečnog partijskog izvještaja iz sreskih komiteta koji nijesu pisali o broju isključenih i uhapšenih članova partije po liniji IB-a. U izvještaju Sreskog komiteta

⁵⁷ Zapisnik-diskusije na Drugom plenarnom zasijedanju CK KP Crne Gore, DACG, OSIO-PG, CKSKCG, k. 40/49.

⁵⁸ Isto.

Danilovgrada za april 1949. godine stajalo je da je isključeno 28, a uhapšeno 17 lica. Oni su, kako je bilo navedeno, smatrali da: „SKP (b) zna šta radi, jer je tamo Staljin, Otkud mi da se borimo protiv Sovjetskog Saveza, otkud naša Partija pametnija od Boljševičke partije, otkud Tito pametniji od Staljina“. ⁵⁹ Zbog sličnih izjava bili su isključeni i partijci iz SK Andrijevice. Prema izvještaju za mart 1949. godine iz Andrijevačkog SK bilo je isključeno 33 člana Partije. Od njih je 14 bilo uhapšeno, a 3 lica su pobjegla za Albaniju. ⁶⁰ I u Kolašinu je od 23 uhapšena člana Partije, jedan bio ubijen prilikom pokušaja bjekstva. Povodom ovog događaja u partijskom izvještaju je pisalo: „Kritikovali su naše rukovodstvo, da je ono zgriješilo, da je skrenulo s puta socijalizma, a da nije zgriješilo rukovodstvo Sovjetskog Saveza i Boljševička partija, konkretno Staljin, koga su prikazivali kao zvijezdu vodilju u međunarodnom radničkom pokretu“. ⁶¹

Na složenost političkog stanja po pitanju borbe protiv Informbiroa, ukazao je Blažo Jovanović na sastanku biroa CK KP Crne Gore, održanog 20. maja 1949. godine. Tom prilikom Jovanović je istakao da sumirani podaci o radu po pitanju IB-a pokazuju da ostvareni rezultati, kako je rekao, nijesu potpuni i dovoljni. Tom prilikom Jovanović je ukazao na propuste poput slabog raskrinkavanja onih koji su bili uhapšeni po liniji IB. „Na primjer“, naveo je Jovanović, „Petar Komnenić nije raskrinkavan kao izdajnik u Vračenovićima, a isti je slučaj i sa Savom Žarićem, Jolem Markovićem, Radivojem Vukićevićem i još nekima. Izvjesni koji se kolebaju nijesu provjeravani na izvršavanju političkih zadataka“. Ozbiljni propusti, naveo je Jovanović, postojali su i u radu masovnih organizacija zbog kojih su se dešavali slučajevi kao u SK Bijelo Polje, bježanje preko granice 13 lica iz Andrijevičkog sreza, ubacivanje emigranata informbirovaca koji su donosili propagandni materijal u Srez titogradski i povezivali

⁵⁹ Izvještaj o radu SK Danilovgrad, DACG; OSIO-PG; CKSKCG, k. 41/49.

⁶⁰ Izvještaj o radu SK Andrijevice, DACG; OSIO-PG; CKSKCG, k. 41/49

⁶¹ Izvještaj o radu SK Kolašin, DACG, OSIO-PG; CKSKCG, k. 41/49

se sa onima koji su se još kolebali. Ukazujući da ovakvih primjera ima još mnogo, Jovanović je skrenuo pažnju na, kako je nazvao, oportunističke propuste partijskih organizacija, koje su prepuštale da sve uradi UDB-a (Uprava državne bezbjednosti). Ističući da UDB-a ima svoje zadatke, da interveniše kada se ukaže potreba, a da Partija treba da vodi političku borbu, da raskrinkava i izvede na čistinu svakog pojedinca, Jovanović je, osim rukovodiocima partijskih organizacija, poslao poruku i predstavnicima UDB-e. U nastavku svog izlaganja predsjednik crnogorske Partije je saopštio. „Broj uhapšenih nije mali, a rodbinske veze su još jake kod nas, taj razlog govori da moramo pokloniti posebnu pažnju prilikom političkog rada sa njihovom rodbinom, kako bi ih uvjerali u pravilnost linije naše Partije i opravdanost mjera koje preduzimamo protiv izdajnika. Kod naših ljudi unijelo je, takođe, zabunu hapšenje ljudi iznenada noću. Zato mislim da na taj način ne treba vršiti hapšenje sem u izuzetnim slučajevima, nego da sumnjive ljude treba izvesti na čistinu, dakle raskrinkati ih u očima naroda kao neprijatelje i izdajnike pa potom ih hapsiti“.⁶²

Prema podacima iz jedne partijske analize, broj članova partije od Osnivačkog kongresa do početka 1950. godine bio je u stalnom padu. Broj onih koji su vjerovali u Staljinovu nepogrešivost povećavao se u drugoj polovini 1948. kao i tokom čitave 1949. godine. U aprilu 1949. godine crnogorska partijska organizacija je brojala 15.687 članova, a novembra iste godine 15.407 članova.⁶³ Iako su, u međuvremenu, primani u Partiju novi članovi, crnogorska partijska organizacija je od oktobra 1948. godine do oktobra 1949. godine bila umanjena za 838 članova. Na crnogorski ishod povodom sukoba sa IB-om, posebno

⁶² Zapisnik sa sastanka biroa CK KP Crne Gore, 20.05. 1949, DACG, OSIO-PG, CKSKCG, k. 40/49

⁶³ Analiza-Razvoj partijske organizacije od Osnivačkog kongresa KP CG do početka maja 1950. godine.

DACG, OSIO-PG; CKSKCG, k. 13/50.

ukazuje partijska statistika izvedena 1954. godine. Prema obrađenim podacima koje su dostavili sreski komiteti i Kontrolna komisija CK SK CG, u Crnoj Gori je početkom 1953. godine živjelo 3.420 informbirovaca, od kojih je 2.086 osuđeno a potom boravilo na „društveno korisnom radu“.⁶⁴

Problem Rezolucije IB-a, manje - više, bio je prisutan na cjelokupnom jugoslovenskom prostoru. Ipak, statističke brojke kao i drugi podaci na koje smo pokušali da ukažemo, ovom problemu, kada je Crna Gora u pitanju, daju određenu specifičnost. Naime, partijski i sudski procesi protiv četvorice članova PK KPJ za Crnu Goru, svakako su predstavljali presedan u odnosu na politička zbivanja u drugim krajevima Jugoslavije. Tadašnju crnogorsku političku stvarnost činile su jedinstvenom i političke likvidacije po pitanju Rezolucije IB-a, prvog čovjeka Crnogorskog prezidijuma Miloša Rašovića, kao i predsjednika Crnogorske skupštine Petra Komnenića. Na postojanje posebnosti ukazuju i smjenjivanja partijskih rukovodstava Beranskog, Kolašinskog, Nikšićkog, Danilovgradskog i Pljevaljskog sreskog komiteta. Jedinstven je i slučaj fizičke likvidacije rukovodstva i članova Bjelopoljskog sreskog komiteta KPJ koji su se, ostajući dosljedni Rezoluciji IB-a a time Staljinu, bili odmetnuli u šumu pružajući oružani otpor.⁶⁵ Na crnogorsku posebnost u odnosu na Sovjetski Savez i Staljina ukazuje i historičar Vladimir Dedijer, savremenik događaja. Milovan Đilas, pisao je Dedijer, bio je član jugoslovenske delegacije koja je boravila u Moskvi povodom Staljinovog zahtjeva za formiranjem jugoslovensko-bugarske federacije. Iako se radilo o ultimativnom zahtjevu Moskve, po povratku iz SSSR-a, Đilas je svoj izvještaj, kako navodi Dedijer, završio riječima: „Međutim, ne treba sumnjati nijednog trenutka u veliku ljubav druga Staljina prema čitavoj našoj Partiji, čitavom CK, a naročito

⁶⁴ Informacija o radu i držanju hapšenih i isključenih iz SKJ na liniji IB-a, DACG, OSIO-PG; Zbirka *Blažo Jovanović*, u daljem navođenju ZBJ, k.12/53

⁶⁵ B. Kovačević, *Komunistička partija Crne Gore, 1945-1952*, Titograd, 1986, 417-418.

drugu Titu“. Iako je Đilas samo par mjeseci kasnije, kako kaže Dedijer, bio jedan od najoštrijih kritičara društvenog bića u SSSR-u i samog Staljina, on uzroke za Đilasov stav iz februara 1948. godine, vidi, pored dogmatske opsjednutosti, i u kulturnom doživljaju Sovjetskog Saveza i Staljina zasnovanog na tradicionalnim vezama koje su postojale između ruskog i crnogorskog naroda.⁶⁶

I pored snažno organizovane kampanje KPJ u borbi protiv napada Sovjetskog Saveza na Jugoslaviju, odvajanje od „majke Rusije“ u Crnoj Gori bio je težak i bolan proces. Na takvo stanje, svakako je morao uticati jako izgrađen kult Sovjetskog Saveza i Staljina.⁶⁷ Ipak, bilo bi neispravno zaključiti da su posljedice ovog problema bile isključivo i jedino opredijeljene navedenim kultom. Opravdanim razmišljanjem smatramo da su na ovaj problem, pored usvojenih ideoloških shvatanja, mogli uticati i drugi činioci kao lična nezadovoljstva, politički neostvarene želje, karijerizam. Utvrditi udio pojedinih činilaca na ovaj problem, smatramo važnim pitanjem na koje bi trebalo da daju odgovore neka nova interesovanja i istraživanja.

⁶⁶ V. Dedijer, *Izgubljena bitka J.V. Staljina*, Beograd 1978, 183.

⁶⁷ Istoričar Stevan K. Pavlović o crnogorskom problemu sa IB-om kaže: „Crnogorci su predstavljali 21% svih uhapšenih ili osuđenih od 1948. do 1963. godine. Ispostavilo se da je Crna Gora, republika sa najmanjom teritorijom i brojem stanovnika, ali jedan od najvažnijih partizanskih izvora, bila ibeovski bastion usljed porodičnih i plemenskih veza. Raskid sa Staljinom prouzrokovao je ogromne moralne i psihološke dileme kod rusofilski nastrojenih crnogorskih komunista. Oni su bili skloni da nekritički prihvate sovjetske uzore i identifikovali su komunizam sa Rusijom. U ljeto i jesen 1948, u ovim predjelima operisala je čitava divizija Službe bezbjednosti sa ciljem da suzbije informirovsku gerilu koja se širila i da spriječi bjekstvo u Albaniju“. *Istorija iza imena*, Beograd, 2004, 203.